

”Ollin” elämäkerta

HEIKKINEN, OLAVI (2014). *Elon tiellä Nilsiästä Ouluun*. 278 s. Kustannus HD, Loimaa.

Oulun yliopiston luonnonmaantieteen emeritusprofessori on kirjannut elonsa vaiheet kirjaksi, jossa valokuvat tukevat savolaisesti rönnyilevää kerrontaa. Tämä lienee ensimmäinen suomalaisen maantieteilijän julkaisema omaelämäkerta. Kirjoittaja kertoo luontevasti elämänsä intiimeistäkin sattumuksista ja saattaa siirtyä heti seuraavassa lauseessa kyseisen ajankohdan yleisiin uutistapahumiin. Lukija saa tietää esimerkiksi, miten Nilsiän peräkylällä seurattiin Helsingin olympialaisia 1952. Näin yksityinen kutoutuu osaksi yleistä kehitystä. Kerrontaa rikastuttavat myös tieteelliset selitykset, joita kirjoittaja

antaa sekä tutkimustensa aiheille että tapahtumien taustalle kuvaamilleen luonnonilmiöille.

Kirja jakautuu kolmeen noin 20 vuoden pituiseen osioon. Niistä ensimmäinen käsittelee lapsuutta ja nuoruutta Nilsiässä, jossa Paavo Ruotsalaisen seuraajien ankara herännäisyys leimasi ihmisten käyttäytymistä. Osmo Olavi Heikkinen, ”Olli”, syntyi isänsä kotitalossa Lintumäessä vuonna 1942 isän ollessa sotimassa Lotinapellolla Karjalassa. Syrjäkylältä piti muuttaa jo nuorena tädin hoiviin, kun äiti huolehti rakkaan poikansa opintielle kirkonkylän keskikouluun. Matka Siilinjärven lukiioon oli vielä pitempi. Kirjoittaja päästää lukijan lähelleen, jopa päänsä sisälle. Harva meistä on valmis julkisesti kertomaan oman lapsuutensa peloista ja painajaisis-

ta tai nuoruutensa komplekseista ja hölmöilyistä, joita toki varmaan jokaisen elämään mahtuu. Kirja on siten myös kertomus yksilön kasvusta ja kehityksestä sodanjälkeisen Suomen syrjäseudun raskaan ruumiillisen työn sävyttämistä oloista aina akateemisen maailman näköalapaikoille asti.

Kirjan toinen osio kertoo opiskeluaajasta ja työskentelystä Helsingin yliopistossa. Siihen sisältyy myös perheen perustaminen ja matkoja maailmalle. Heikkinen muutti Helsinkiin syksyllä 1965 farmariauton perätilassa puusängyn alla. Kandidaatiksi hän valmistui jo 1968, ja häitä kahveltiin Mikkelissä 1969. Pro gradu -työ Nilsiä juovikkuudesta valmistui seuraavana keväänä, koska syksyksi professori Veikko Okko patisti savolaispojan kansainvälistymään Saksan Münsteriin, vaikka tuore vaimo oli raskaana. Kirjasta saa hyvän kuvan tuon ajan opiskelijaelämästä ja yliopisto-opetuksesta maantieteen, kasvitieteen ja eläintieteen laitoksilla. Kirjassa mainitut opettajat ovat osittain samoja, joihin itse pääsin 1970-luvulla tutustumaan. Olli teki trendipinta-analyysyjä väitöskirjaansa varten aikana, jolloin itse kävin metodikurssejani.

Luonnonmaantieteilijöiden piiri laitoksella oli tuolloinkin pieni ja niinpä hakeuduin usein nauttimaan tuolloin assistentteina toimineiden Matti Tikkasen ja Heikkisen keskinäisestä savolaisesta nokittelusta, josta myös kirjassa on esimerkkejä. Sittemmin Oulussa työskennellessään professori Heikkinen toimi vastaväittäjänäni. Helsingin ajasta Heikkinen tarinoi melko niukasti, mutta kentäkursseilta Lammin biologisella asemalla hänellä riittää kerrottavaa. Lammilta on mukana useita hauskoja valokuvia. Helsingistä tehtiin retkiä myös Lammia kauemmas, muun muassa vuonna 1978 Italian, Ranskan ja Sveitsin Alpeille.

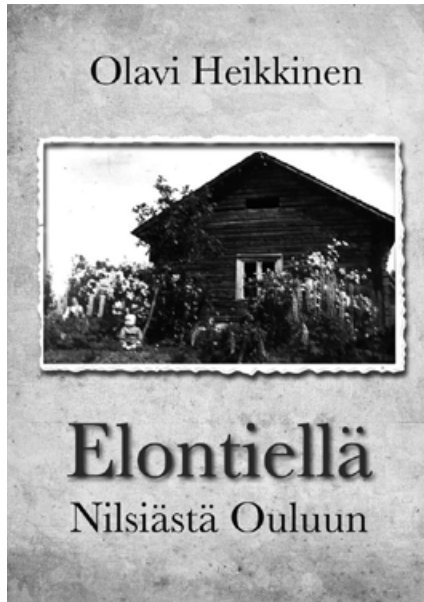
Heikkisen väitöstilaisuus koitti Kitkan kehityksestä kertovan artikkelin valmistuttua 1977. Väitöskirja *Trend surface analysis and its application in geomorphology: two case studies* koostui kahdesta artikkelista ja niiden yhteenvedosta. Lisensiaatin tutkielma käsitteli Sipoon reliefiä (Heikkinen 1975), ja artikkeli Kitkasta syntyi yhteistyössä Heikki Kurimon kanssa (Heikkinen & Kurimo 1977). Tuohon aikaan maantieteen väitöskirjat julkaistiin yleensä monografioiden *Fennia*-sarjassa. Väitöksen valmistautumiseen liittyi myös sitä parodioiva näytelmä ”Korvatunturin pinnallinen analyysi arktisessa valossa”, joka esitettiin henkilökunnan ja opiskelijoiden yhteisessä pikkujoulussa Uudella ylioppilastalolla. Näytelmää on sittemmin esitetty muunnellen vuosikymmenet Lammin Geogaala-juhliissa, välillä aiheesta ”Salakan kutu Sargasomerellä”. Uuden ylioppilastalon pikkujoulujuhliissa nähtiin myös karvasääristen miesopettajien ikimuistoinen ”Pienten joutsenten tanssi”, mutta siitä kirjassa ei ole mainintaa.

Dendrokronologiaan ja metsänrajaan liittyviin asioihin Heikkinen perehtyi syvemmin tutkimusapulaaisena Matti Erosen matkassa Lapissa ja stipendimatalla Puolan Tatra-vuoristossa syksyllä 1976. Työ jatkui tutkimusmatkalla Yhdysvaltojen Washingtonin osavaltioon, jossa nelihenkiseksi kasvanut perhe vietti seikkailurikkaan vuoden. Pohjois-Amerikasta löytyi myös työntö, jonka muutkin huomasivat – ”Amerikan vuoden” jälkeen Ollilta ei enää liiennyt aikaa joutavaan vatulointiin. Väittelynsä jälkeen Olli oli saanut laitoksen väeltä ”vatulatieteen tohtorin diplomin”, koska seurallisena hän oli yleensä aina valmis pitkälliseen tarinointiin.

Elämäkerran kolmas osio kertoo työskentelystä Oulussa vuosina 1985–2007, ensin apulaisprofessorina legendaarisen Uuno Varjon johtaessa laitosta, sittemmin varsinaisena professorina, varadekaanina ja Oulujärven tutkimusaseaman esimiehenä. Oulussa maantieteilijät osallistuivat aktiivisesti kuntien kehityshankkeisiin, tehtiin kylätutkimusta ja arvioitiin ihmisen ja luonnonympäristön vaikutusta metsänrajan puustoon Euroopan unionin ja Suomen Akatemian projekteissa. Näissä projekteissa valmistui useita opinnäytetöitä. Heikkinen toimi myös Suomen Maantieteellisen Seuran hallituksessa ja pyrki siinä asemassa edistämään luonnonmaantieteen opetusta. Suomessa oli tuolloin vain kaksi varsinaista luonnonmaantieteen professoria, Helsingissä ja Turussa – sittemmin tieteenalojen väliset rajat ovat hieman hämärtyneet. Oulussa Heikkinen järjesti myös useita kenttäretkiä opiskelijoille ja kansainvälisille vierailleen. Teoksessaan hän kuvaa muun muassa matkoja Britanniaan, Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Japaniin sekä itärajan yli Kuolaan, Paanajärvelle ja Ääniselle.

Heikkinen tuntuu jo pienestä pitäen tehneen paljon muistiinpanoja, Karjalan jääkäripataljoonassa hän teki niitä jopa stadilaisten keskinäisestä sanailusta. Kielenkäyttö ja murteet ovat olleet yksi hänen kiinnostuksensa kohde. Monenlaiset muistiinpanot ja myös kirjoittajan jatkuva itsekritiikki lisäävät muistelujen luotettavuutta. Lisäksi lukija saa nauttia hyvästä tyylistä. Heikkinen on palkittu hyvänä kirjoittajana *Tiede 2000* -lehden kirjoituskilpailussa vuonna 1987 artikkelistaan ”Vanhin puu, tiedonpuu”, joka kertoi Kalifornian ikivanhoista vihnenämyistä. SMS:n Ragnar Hult -mitalin hän sai Maantieteen päivillä vuonna 2005, ja samana vuonna hänet valittiin Oulussa ”vuoden mantsalaiseksi”. Vuonna 2007 opiskelijat valitsivat Heikkisen laitoksen parhaaksi opettajaksi. Häneltä on ilmestynyt tutkimusten ohella jo työvuosina useita populaareja artikkeleita ja kolumneja sekä eläkkeellä pari kirjaa jo tätä aikaisemmin.

Heikkisen elämäkertaa voi suosittelaa lämpimästi kaikille Ollin sanailusta nauttineille. Oppilaisa ja työtovereissa teos herättää luultavasti monenlaisia muistoja.

Muut voivat lukea muistelmia ajankuvana tai vaikka tutustuakseen savolaisuuteen. Varoitan kuitenkin, että Ollin avoimuus voi paikoin aiheuttaa lukijan kiusaantumista siksi, että ihan kaikkea henkilökohtaista ei ehkä haluaisikaan tietää. Muita ihmisiä kerronta käsittelee lempeästi ja loukkaamatta. Ymmärrettävästi kirja on mieluisa Ollin jälkikasvulle sekä nilsiääläisille, joiden kotiseudun historiaa alkuosassa kirjataan muistiin vivahteikkaasti tunnelmoiden.

KIRJALLISUUS

- Heikkinen, O. (1975). A trend-surface analysis of relief in Sipoo, southern Finland. *Fennia* 141, 47 s.
- Heikkinen, O. & H. Kurimo (1977). The post glacial history of Kitkajärvi, North-eastern Finland, as indicated by trend-surface analysis and radio-carbon dating. *Fennia* 153, 1–32.

PIRJO HELLEMAA

*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*